

I Savremeni svet i bezbednost nesvrstanih zemalja

BOJANA TADIĆ

Nesvrstanost i međunarodna bezbednost

U mnoštvu definicija pojma bezbednosti koje imaju opšti karakter i koje postoje u politikološkoj literaturi, opredelili smo se da nam kao polazna osnova u određivanju ovog pojma posluži definicija izložena u jednoj studiji o bezbednosti, rađenoj u okviru Ujedinjenih nacija. Ona glasi: *»U principu, bezbednost je ostvarena ukoliko države smatraju da nisu izložene opasnostima vojnog napada i da mogu slobodno da se razvijaju. Međunarodna bezbednost je, dakle, rezultat kao i suma bezbednosti svih država članica međunarodne zajednice i može da bude ostvarena samo njihovom opštom saradnjom. Pojam bezbednosti je ipak više relativan nego apsolutan, i na nacionalnom kao i na međunarodnom planu vezan je za pitanje nivoa.«*¹

Kada se radi o bezbednosti posmatranoj sa stanovišta nesvrstanih zemalja i drugih manjih i srednjih država u savremenim uslovima, ovu definiciju bi trebalo dopuniti, i to kako u delu koji se odnosi na opasnosti koje ovu bezbednost ugrožavaju, tako i u onom koji se tiče ciljeva koji se žele postići. Bezbednost bi mogla da bude ostvarena ako države smatraju da nisu izložene opasnostima vojnog napada, *ni bilo kakvom mešanju u njihove unutrašnje poslove, subverzivnim ili destabilizirajućim uticajima sa strane, političke, ekonomske ili vojne prirode*, i da mogu slobodno da se razvijaju *na način koji same odaberu, bez ikakvih stranih uticaja*.

¹ *Conceptions de la sécurité*, Série d'études 14, Publication des Nations Unies, 1986, A/40/553.

Pokušaćemo da ovim radom odgovorimo na sledeća pitanja:

1) da li pokret nesvrstanosti ima razrađenu koncepciju o svet-skoj bezbednosti i bezbednosti nesvrstanih zemalja i, ako ovakva koncepcija postoji, da li je ona konzistentna i celovita i koje elemente u sebi sadrži;

2) da li postoje potrebe i prostori da se ona dograđuje i u kojim pravcima bi to bilo moguće učiniti,

3) na koji bi način i kojim sredstvima pokret nesvrstanosti mogao da doprinese unapređenju opšte bezbednosti, kao i bezbednosti nesvrstanih zemalja?

1. Osobenosti koncepcije pokreta nesvrstanosti o međunarodnoj bezbednosti

Na pitanje *da li pokret nesvrstanosti ima razrađenu koncepciju bezbednosti u svetu i bezbednosti nesvrstanih zemalja*, odgovor je delimično pozitivan. Pokret nesvrstanih je od samog nastanka izgrađivao sopstvenu koncepciju u tom domenu. Ona, međutim, nije data u obliku koherentne zaokružene celine, već je parcijalno izlagana, po pravilu uvek u kontekstu i pod uticajem potreba koje su nametale okolnosti, ali uvek u okvirima globalne vizije o međunarodnim odnosima, kakvi bi, prema koncepciji nesvrstanih, trebalo da budu oblikovani u periodu koji je pred nama. Dosadašnje deklaracije i drugi akti usvajani na samitima nesvrstanih zemalja, kao i predlozi i rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, koje je pokret nesvrstanosti podržavao, najbolje odražavaju sadržaj ove koncepcije.

Bezbednost u koncepciji nesvrstanih ima dve glavne komponente. Prva sadrži *pojam opšte svetske bezbednosti*, odnosno međunarodne bezbednosti u najopštijem smislu reči, koja se odnosi na pitanja rata i mira, pre svega u odnosima velikih sila i blokova. Druga se tiče *bezbednosti samih nesvrstanih zemalja*, odnosno vezuje se za ukupni bezbednosni položaj u kojem se nalaze zemlje pripadnice pokreta nesvrstanih sve zajedno, i svaka od njih pojedinačno. Te dve komponente smatraju se toliko usko međusobno povezanim da se o bezbednosti u svetu u celini ne može govoriti ukoliko je ugrožena bezbednost pojedinih nesvrstanih zemalja, kao što i bezbednost nesvrstanih ne bi mogla da bude očuvana u uslovima ugrožene bezbednosti u svetu u celini (tačka 63. Političke deklaracije iz Alžira).

Pokret nesvrstanih je, od Beogradske konferencije 1961. godine, počeo da razrađuje sopstvenu koncepciju o opštoj svetskoj bezbednosti, da bi je kumulativno dograđivao tokom čitavog svog razvoja do samita u Harareu. Nasuprot tome, koncept bezbednosti samih nesvrstanih zemalja pominje se u dokumentima pokreta kasnije, ili tačnije od samita u Lusaki, da bi potom i on bio razrađivan, mada u skromnijim razmerama, tako da se ni do danas ne bi mogao smatrati zaokruženim, već datim samo u naznakama, a u nekim slučajevima i protivrečnim.

Bitni elementi koncepcije nesvrstanih o međunarodnoj bezbednosti i bezbednosti nesvrstanih, bili bi sledeći:

1. Osiguranje mira i bezbednosti za sve zemlje i narode sveta je, počev od Beogradske konferencije, u vrhu prioritetne liste *ciljeva politike i pokreta nesvrstanoosti* (uvodni pasus Beogradske deklaracije, tačka 12. Deklaracije iz Lusake, tačka 12. Završne deklaracije iz Hararea).

2. *Postojanje vojnih blokova i njihova politika, kao i rivalitet supersila*, smatraju se, u koncepciji nesvrstanih, jednim od najvažnijih činilaca ugrožavanja mira i bezbednosti u svetu, kao i bezbednosti nesvrstanih zemalja (deo I Beogradske deklaracije, deo VII Završnog dokumenta Kairske konferencije, tačka 12. Završne deklaracije VII samita, tačka 20. Završnog dokumenta VIII samita).

3. Visoko na listi prioritetnih činilaca koji ugrožavaju međunarodni mir i bezbednost, kao i bezbednost nesvrstanih zemalja, nalazi se, zatim, *kolonijalizam u svim oblicima u kojima se on ispoljava* i njegovi ostaci koji još postoje u savremenom svetu, kao i pojave koje su usko s njim povezane, poput *neokolonijalizma, cionizma, rasne segregacije i aparthejda*.

4. *Primena politike sile, imperijalizam, strane intervencije, ekspanzionizam, hegemonističke pretenzije i mešanje u unutrašnje poslove drugih zemalja, takođe* se smatraju opasnim uzrocima ugrožavanja mira i bezbednosti u svetu u celini, kao i bezbednosti nesvrstanih zemalja (deo I, Završnog dokumenta Kairske konferencije, tačka 8. Deklaracije samita u Lusaki, tačka 16. Političke deklaracije iz Alžira, tačka 23. Političke deklaracije iz Kolumba, tačka 27—30. Završne deklaracije iz Havane, tačka 15. Završnog dokumenta iz Hararea).

5. U vezi sa navedenim je i zadržavanje, kao i uspostavljanje *stranih vojnih baza* na teritorijama nesvrstanih zemalja u kon-

tekstu sukoba velikih sila (deo III, Beogradske deklaracije, deo VIII, Završnog dokumenta Kairske konferencije, tačka 12. Deklaracije iz Lusake, tačka 12. Završnog dokumenta samita u Harareu).

6. *Trka u naoružavanju, usavršavanje oružja za masovno uništenje i njihovo nagomilavanje*, sledeći je činilac koji utiče na ugrožavanje mira i bezbednosti u svetu. Pri tome, na svim samitima nesvrstanih podrazumevalo se ili izričito navodilo da opasnost u ovom domenu preti isključivo od naoružavanja velikih sila i blokova. Međutim, počev od Alžirske konferencije pominje se, mada dosta uzdržano i veoma retko, i transfer oružja u zemlje u razvoju, kao jedan od uzroka zategnutosti u nekim oblastima (tačka 71. Političke deklaracije iz Alžira).

7. *Lokalni ratovi i krize* takođe se, mada na posredan način, nalaze na listi pojava koje remete mir i dovode u pitanje međunarodnu bezbednost u širim razmerama.

8. Veoma značajna grupa uzroka u ovom kontekstu vezuje se za *ekonomski kompleks*. »Kriza međunarodnih ekonomskih odnosa i produbljivanje jaza između razvijenih i zemalja u razvoju postali su najozbiljniji problem i izvor nestabilnosti koji ugrožavaju mir i bezbednost u svetu«. (Ekonomski deo završnog dokumenta samita u Nju Delhiju).

Navedeni činioci usko su međusobno povezani. Međutim, redosled kojim su izloženi ne odgovara i značaju koji im se pridavao u pojedinim periodima i koji se vremenom menjao. Tako su, na početku razvoja politike i pokreta nesvrstanosti, blokovska podela i hladni rat između blokova sila, kao i kolonijalizam, bili na vrhu liste činilaca koji deluju u tom pravcu, dok se u savremenim uslovima glavna pažnja s pravom sve više usmerava ka ekonomskoj problematici.

Najznačajnija sredstva pomoću kojih bi se mogao sačuvati mir i ostvariti bezbedniji svet, prema doktrini nesvrstanosti, bila bi:

a) razoružanje, opšte i potpuno, uz striktnu međunarodnu kontrolu;

b) striktno pridržavanje principa miroljubive koegzistencije i aktivne ravnopravne saradnje u svetskim okvirima;

c) jačanje političkog autoriteta Povelje Ujedinjenih nacija i, posebno, funkcije svetske organizacije u domenu očuvanja mira i učvršćenja bezbednosti;

d) doktrina nesvrstanosti ističe neophodnost razvoja u funkciji jačanja svetskog mira i bezbednosti, posebno bezbednosti nesvrstanih zemalja. Taj kompleks pitanja doktrinarno je razrađivan na dva nivoa. Prvi nivo je vezan za međusobnu saradnju samih nesvrstanih i ostalih zemalja u razvoju u vidu samopomoći i jačanja kapaciteta odupiranja ekonomskim pritiscima industrijski razvijenih zemalja. Drugi nivo tiče se zahteva upućenih međunarodnoj zajednici u celini, odnosno, pre svega, razvijenim zemljama, u početku sa naglaskom na povećanju međunarodne pomoći za razvoj, a kasnije, uz insistiranje na izmeni nepovoljnih međunarodnih uslova koji, sami po sebi, otežavaju razvoj nerazvijenih i podstiču širenje jaza između razvijenih i nerazvijenih.

Nesvrstane zemlje smatraju *velike sile* najodgovornijim za svetski mir i bezbednost, pa bi, shodno tome, one morale da budu i glavni nosioci akcije za njihovo unapređenje. Ostaje, ipak, dilema među nesvrstanim zemljama koja se svodi na pitanje — do koje mere pokret nesvrstanih treba da reaguje na pojedinačne inicijative velikih sila i blokova u ovom kao i u drugim domenima, mada ta dilema doktrinarno ne postoji, budući da nesvrstan stav uključuje, po definiciji, nezavisnu procenu postupaka velikih sila i svih ostalih subjekata u međunarodnim odnosima.

Nosilac borbe za mir i unapređenje bezbednosti u savremenom svetu u najpozitivnijem smislu reči i bez ikakvih rezervi, prema doktrini nesvrstanosti, jesu *nesvrstane zemlje, odnosno sam pokret nesvrstanosti*. Stav Beogradske konferencije »da su u sadašnjim uslovima postojanje i miroljubiva aktivnost vanblokovskih zemalja jedan od značajnih faktora za očuvanje mira u svetu«, pa, prema tome, »dalje širenje neangažovanog područja predstavlja jedinu mogućnost i nužnu alternativu kursu na totalnu podelu sveta« koja bi sama po sebi predstavljala izvor ratne opasnosti (deo III, Beogradske deklaracije), ponavljjan je, u sličnim varijantama, i na ostalim skupovima nesvrstanih.

Počev od Alžirske konferencije češće se kao nosilac borbe za mir pominje pokret nesvrstanosti »zajedno sa drugim miroljubivim demokratskim i naprednim snagama u svetu«, što znatno proširuje prvobitnu tezu i pretpostavlja mogućnost traganja za načinima da se napor svih ovih činilaca u pravcu jačanja mira sinhronizuju, što inače u praksi nije često bio slučaj.

Najzad, prvenstvena uloga u očuvanju mira i bezbednosti u svetu, prema doktrini nesvrstanosti, pripada *Ujedinjenim nacija-*

ma. Njihov značaj u tom kontekstu istican je od Beogradske konferencije nesvrstanih do današnjih dana.

Može se zaključiti da je na doktrinarnom planu pokret nesvrstanih formulisao osnovne uporišne tačke jedne konzistentne koncepcije o svetskoj bezbednosti i da je trasirao neke polazne osnove koncepcije o bezbednosti samih nesvrstanih zemalja. Uporišne tačke koncepcije o bezbednosti nesvrstanih zemalja uključuju, pored pomenutih oblasti, pre svega, međusobnu solidarnost nesvrstanih u slučaju ugrožavanja bezbednosti tih zemalja i neke početne ideje o tome kakvim postupcima bi ta solidarnost mogla da se ostvaruje.

Koncepcija nesvrstanih o bezbednosti postoji u globalnim okvirima, uglavnom na nivou opštih stavova, sa ređim primerima njene konkretizacije. Jasno je šta se želi postići, koji bi bili glavni pravci akcije da se to što se želi i postigne i koji bi akteri trebalo u njoj da učestvuju. Pomenuta koncepcija je, međutim, defektna u pogledu određivanja prioriteta, kao i odgovora na pitanje — šta i na koji način preduzeti kao preventivnu, odnosno reparativnu meru u konkretnim slučajevima povrede međunarodne bezbednosti ili kada se takva povreda može predvideti. Posebno je karakterističan zahtev da nesvrstane zemlje ravnopravno učestvuju u rešavanju problema vezanih za mir i bezbednost u svetu, ali i sklonost da za ugrožavanje svetske bezbednosti, pa i bezbednosti samih nesvrstanih zemalja optužuju, pre svega, postupke drugih izvan pokreta nesvrstanih i, osobito, postupke velikih sila.

2. Mogućnosti daljeg razvijanja koncepcije pokreta nesvrstanih o međunarodnoj bezbednosti

Na pitanje da li postoje potrebe i prostori da se koncepcija nesvrstanih o svetskoj bezbednosti i bezbednosti nesvrstanih zemalja dograđuje, odgovor je, smatramo, bezrezervno pozitivan. On ne pretpostavlja redefinisavanje do sada usvojenih stavova u ovom domenu već, pre svega, njihovu dopunu i dogradnju, ali i izvesne korekcije. Stoga bi trebalo ispitati mogućnost da se za jedan od narednih samita nesvrstanih pripremi jedan *poseban predlog dokumenta* koji bi sadržavao razrađenu, u meri u kojoj je to moguće, i prilagođenu savremenim uslovima, koncepciju nesvrstanih o svetskoj bezbednosti i bezbednosti nesvrstanih zemalja. On bi mogao da sadrži sve do sada usvojene postavke iz ove oblasti, čija je ve-

rodostojnost potvrđena u praksi, ali i njihovu razradu, odgovore na savremene izazove i eventualne nove prodore u oblasti doktrine i nova rešenja u domenu prakse. Pri tome bi se moralo voditi računa da pitanje svetske bezbednosti, kao i bezbednosti nesvrstanih zemalja, čiji su problemi bliski, mada ne i identični sa onima koje imaju i neke druge zemlje u svetu, nije stvar samo nesvrstanih, pa bi i ideje koje bi bile u skladu sa opštom koncepcijom nesvrstano-
sti, iako dolaze sa strane, mogle da budu prihvaćene.

Dopuna bi trebalo da uključi, pre svega, razradu koncepcije nesvrstanih o Ujedinjenim nacijama kao organizaciji čiji je prevashodni cilj očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti, i koncepcije nesvrstanih o razoružanju, budući da su obe ostale na nivou generalnih postavki i ne zadovoljavaju potrebe savremenog trenutka.

Kada su u pitanju pravci u kojima bi bilo potrebno da se koncepcija o bezbednosti dograđuje i, eventualno, koriguje, moglo bi se pomenuti samo nekoliko najvažnijih, što ni u kom slučaju ne iscrpljuje sve mogućnosti.

Kompleks očuvanja mira i jačanja bezbednosti u svetu, kao i jačanja bezbednosti na prostorima nesvrstanih zemalja, treba i dalje da ostane u vrhu prioriteta. Mir i bezbednost su neosporno preventivni cilj ali ujedno i preduslov za ostvarivanje svih ostalih ciljeva politike i pokreta nesvrstano-
sti. Ovakav prioritet ne isključuje odnos međuzavisnosti koji pretpostavlja da mir u svetu, kao i bezbednost nesvrstanih zemalja, zavise od brojnih činilaca, među kojima su, pre svega, očuvanje nezavisnosti, obezbeđenje razvoja i demokratizacija međunarodnih odnosa u celini. Istovremeno, neopravdano je insistirati na postavlci o postojanju direktnog odnosa međuzavisnosti između svetske bezbednosti, pod kojom se podrazumeva, pre svega, stanje u odnosima između velikih sila i blokova, i bezbednosti nesvrstanih zemalja. Praksa je, naime, pokazala da stabilizacija odnosa velikih sila i povećanje stepena sigurnosti u njihovim odnosima ne znači, automatski, i povećanu bezbednost za sve, pre svega nesvrstane i ostale zemlje u razvoju. I u periodima detanta, do kojih je povremeno dolazilo u dosadašnjoj istoriji međunarodnih odnosa posle drugog svetskog rata, povećavao se broj lokalnih sukoba, pa su se i zaoštravali odnosi velikih sila povodom nekih kriznih žarišta u kojima njihovi odnosi posebno dolaze do izražaja. Ovde bi se, eventualno, mogao za sada izuzeti najnoviji period u kojem se javljaju indicije da će sporazumevanje velikih u oblasti nuklearnog oružja u Evropi biti praćeno i naporima da se doprinese smirivanju oružanih sukoba lokalnog karaktera, u

meri u kojoj su u njima posredno ili neposredno uključene velike sile. Radi se, naravno, samo o indicijama sa izvesnim, ali ne i visokim stepenom verovatnoće da će ovakve pretpostavke biti i ostvarene.

Pored navedenih, ima još nekoliko činilaca koji ugrožavaju međunarodnu bezbednost i bezbednost nesvrstanih zemalja.

Prvi se tiče *ponašanja samih nesvrstanih zemalja* ukoliko ona odstupaju od principa Ujedinjenih nacija i principa nesvrstanosti, kao što su upotreba sile u rešavanju međusobnih problema, korišćenje raznih metoda pritiska i mešanja u unutrašnje poslove drugih, sve do subverzivnih aktivnosti, hegemonističkih pretenzija pojedinih zemalja članica pokreta nesvrstanih, jednom reči — svi oni postupci koje nesvrstani s pravom osuđuju kod drugih zemalja izvan pokreta, a sami ih ne retko čine.

Drugi činilac je *nestabilna politička situacija u tim zemljama*, praćena često rasipništvom i korupcijom, kao i odsustvom racionalnih rešenja u neophodnim procesima demokratizacije njihovih političkih sistema. Tu spada i korišćenje oružja u represivne svrhe i unutrašnje obračune, itd. Analize pokazuju, da su na primer, od 24 oružana sukoba između nesvrstanih zemalja, koliko ih je bilo u periodu od Beogradske konferencije do Konferencije u Nju Delhiu, u 16 slučajeva postojali veći unutrašnji potresi, ili čak građanski ratovi u jednoj ili obe zaraćene zemlje, koji su prethodili sukobima.² Isti je slučaj i sa ostalim kriznim žarištima u kojima, po pravilu, intervencije trećih zemalja, uključujući i velike sile, bivaju olakšane unutrašnjim konfliktima u zemljama u sukobu.

Nepotrebno je naglasiti da koncepcija nesvrstanih o bezbednosti treba da uključi i ocenu da *forsirano naoružavanje samih nesvrstanih zemalja, kao izraz politike oslonca na silu*, može da predstavlja dodatni destabilizirajući faktor. Dejstvo mu je mnogostruko, osobito ako se oružje koje nesvrstane zemlje kupuju, ili ga same proizvode smanjujući na taj način sredstva koja mogu da koriste za sopstveni razvoj, upotrebljava za unutrašnju represiju, što se često događa, ili im olakšava da ulaze u međusobne obračune oružanim sredstvima.

Najzad, neophodno je na izričit način, a ne posredan i ambivalentan, kako se to čini, navesti i *sukobe među nesvrstanim zemlja-*

² Bojana Tadić: *Sukobi među nesvrstanim zemljama*, sa Dokumentacionim prilogom Ane Damian, »Međunarodna politika«, Beograd, 1987.

ma. Oni imaju, nesumnjivo, spoljne uticaje, kako se to s pravom konstatuje u dokumentima nesvrstanih, ali isto tako i unutrašnje uzroke vezane za odnose između samih nesvrstanih zemalja u sukobu, kao i unutrašnje prilike u tim zemljama.

3. *Mogući doprinosi pokreta nesvrstano- sti međunarodne bezbednosti*

Pitanje na koji bi način i kojim sredstvima pokret nesvrstano-
sti mogao da doprinese unapređenju opšte svetske bezbednosti i
bezbednosti samih nesvrstanih zemalja, veoma je složeno i zahteva
dublje istraživanje. Početna razmišljanja sugerišu da se pažnja us-
meri na nekoliko postavki.

Pre svega, čini se opravdanim da *pokret nesvrstanih i dalje
svoju akciju usmerava na dva postojeća koloseka* koji su katkad
paralelni, katkad se ukrštaju ili preklapaju, mada se gotovo nikad
ne poklapaju u potpunosti. Reč je o opštoj svetskoj bezbednosti,
bezbednosti na globalnom planu i bezbednosti nesvrstanih zemalja.
I jedan i drugi kolosek su značajni i između njih ne bi trebalo us-
postavljati hijerarhijski odnos.

Svetska bezbednost nesumnjivo je preduslov nacionalne bez-
bednosti svake države, pa i nesvrstane, dok mir i bezbednost na
području nesvrstanog sveta, kako je to praksa do sada pokazala,
nije uslov za očuvanje globalnog mira, mada sadrži potencijale nje-
govog ugrožavanja. Zalažući se za očuvanje svetskog mira, nesvr-
stane zemlje u savremenoj nuklearnoj eri neosporno štite ne samo
svoju bezbednost već i svoj opstanak, ali je svetska bezbednost sa-
mo potreban, mada ne i dovoljan uslov njihove nacionalne bezbed-
nosti.

Pokret nesvrstano-
sti i dalje treba da insistira na *bezbednosti
putem saradnje*, na preventivnim više nego na kurativnim sred-
stvima za očuvanje mira. Unapređenje saradnje na svim nivoima,
između svih zemalja i u svim oblastima, gde god je to moguće, ima
apsolutni prioritet i svako unapređenje odnosa saradnje treba da
bude shvaćeno i kao povećanje stepena bezbednosti na odgovara-
jućem subregionalnom, regionalnom ili svetskom nivou. Poznato
je, da zemlje koje međusobno sarađuju po pravilu ne ratuju i po-
kazuju viši stepen spremnosti i sposobnosti da svoje sporove reša-
vaju političkim sredstvima.

Pokret nesvrstanosti morao bi *preciznije, a i realnije da odme-
rava domete sopstvenih mogućnosti u domenu očuvanja mira i una-
pređenja opšte svetske bezbednosti, kao i bezbednosti nesvrstanih
zemalja*. Očigledno je da su te mogućnosti ograničene i na prvom
i na drugom koloseku, pri čemu su ograničenja veća kada se radi
o svetskom miru i bezbednosti, a nešto, doduše neznatno, manja
kada se radi o bezbednosti samih nesvrstanih zemalja.

Očuvanje međunarodnog mira i unapređenje bezbednosti je
opšti svetski cilj, a ne samo cilj nesvrstanih zemalja, a rešavanje
lokalnih kriza i sukoba koji ugrožavaju bezbednost ne može se sma-
trati samo interesom nesvrstanih zemalja koje su neposredno ugro-
žene već i interesom međunarodne zajednice u celini, pa, u jed-
nom broju slučajeva, i nekih velikih sila. Iako je redosled priori-
teta nešto drugačiji, ne može se poreći tendencija ka rastućoj zain-
teresovanosti za smirivanje lokalnih ratova i kriza i u krugovima
velikih sila i blokovskih zemalja. Ta zainteresovanost, iako prirod-
no vezana prvenstveno za njihove interese, jer, osobito u poslednje
vreme, neki lokalni sukobi i krize mogu da uspore ili dovedu u pi-
tanje novu fazu detanta u usponu, koincidira sa zainteresovanošću
nesvrstanih da se oni što je moguće pre reše, što ukazuje na *izves-
tan stepen konvergencije interesa u ovom domenu u međunarod-
noj zajednici*. Pokret nesvrstanih, gde god je to moguće, ne bi tre-
balo da vodi akcije u domenu očuvanja mira i bezbednosti u svet-
skim ili u regionalnim prostorima samostalno. Naprotiv, ima dosta
indikacija da se pretpostavi da bi upravo *zajedničke akcije sa drugim
akterima* izvan pokreta nesvrstanih, pri čemu bi se oni verovatno
menjali od slučaja do slučaja, dale u savremenim uslovima i naj-
optimalnije rezultate. To znači pokretati, pre svega, takve akcije
za koje se može računati da će postati zajedničke sa drugim par-
tnerima i, istovremeno, prihvatiti sve inicijative koje dolaze sa
strane, bez obzira na to ko je njihov inicijator, ako su usmerene
u željenom pravcu u oblasti zaštite mira i unapređenja ne samo
svetske bezbednosti, već i bezbednosti nesvrstanih, pojedinačno ili
u većim, odnosno manjim grupama ovih zemalja. Ekskluzivnost
pokreta nesvrstanosti u ovom domenu, koja je u pojedinim sluča-
jevima bila prisutna, morala bi, kao prevaziđena, da bude i trajno
napuštena.

Moglo bi se navesti nekoliko mogućih pravaca delovanja ne-
svrstanih u pomenutom domenu u savremenim uslovima.

Pre svega, na planu opšte svetske bezbednosti u centru pažnje
u sadašnjim okolnostima je nova faza u procesu popuštanja zateg-

nutosti u odnosima velikih sila i zemalja članica blokova i nagovešteni su prvi koraci u započinjanju procesa pravog razoružanja. Ne ulazeći u ocenu tih procesa, može se konstatovati da su oni, generalno posmatrani, u skladu sa zahtevima nesvrstanih, iako odražavaju, pre svega, interese velikih sila. Šta više, upravo je pokret nesvrstanosti u jeku hladnog rata anticipirao glavne pravce razvoja na ovakvim linijama u ovom domenu kao željeni cilj i neospornu potrebu.

Imajući to u vidu, pokret nesvrstanosti bi trebalo da pokuša da na konkretniji način odgovori najmanje na dva pitanja koja se u tom kontekstu postavljaju i doprinese daljoj izgradnji strategije delovanja u novim uslovima.

Prvo pitanje uključuje dilemu — kako valorizovati činjenicu da velike sile i blokovske grupacije država, u nekim segmentima svog ponašanja u domenu bezbednosti i razoružanja, počinju da povlače poteze koje su nesvrstane zemlje označile kao neophodne pre više od dvadeset i pet godina i to u vreme kada takav razvoj događaja ni izdaleka nije izgledao ostvariv. Drugo pitanje je — kako, sa svoje strane, ohrabriti započete procese obnove detanta i razoružanja i eventualno ih usmeriti u pravcu koji bi u većoj meri zadovoljio i neke zahteve nesvrstanih koji su, dugoročno gledano, u opštem interesu, ali nisu za sada u prvom planu angažovanja velikih sila, inače glavnih aktera u pomenutom procesu.

Politički posmatrano, ovakav razvoj je jedan od dokaza da rešenja koja pokret nesvrstanih nudi svetu u krajnjoj liniji odgovaraju međunarodnoj zajednici u celini, pa ih ni velike sile više ne mogu prenebregavati. Suštinska valorizacija toga usmerava nesvrstane zemlje na davanje podrške novim pojavama u domenu oživljavanja detanta i sporazumevanja velikih sila na području nuklearnog naoružanja, uz uobičajeno insistiranje na potrebi uvažavanja i njihovih interesa, odnosno interesa međunarodne zajednice.

Shodno dosadašnjoj praksi nesvrstanih, takva bi podrška trebalo da bude praćena njihovim izričitim zahtevom da, pre svega, o rezultatima sporazumevanja velikih u oblasti razoružanja budu redovno obaveštavane druge zemlje, prvenstveno u Ujedinjenim nacijama, a zatim da se sporazumevanje proširi i na druge oblasti. Među njima bi trebalo posebno izdvojiti krizna žarišta i lokalne sukobe, uz zahtev da velike sile učine sve što je u njihovoj moći, i u meri u kojoj su same involvirane, da bi se ti sukobi okončali.

Taj zahtev bi mogao da bude praćen i konkretnim predlozima, ili bar navođenjem principa na osnovu kojih bi pojedini od postojećih sukoba mogli da budu smireni.

U oblasti zaštite mira i bezbednosti na područjima nesvrstanih zemalja moglo bi se poći od operacionalizacije nekih ideja koje u rudimentarnom obliku već postoje u dokumentima pokreta. O njima su se pozitivno izjasnile nesvrstane zemlje, pa bi njihovo prihvatanje u razrađenijem obliku i realizacija bili time olakšani.

Među njima, za ovu priliku, biće izdvojena samo jedna ideja koju smatramo posebno značajnom. Ona se odnosi na izgradnju i unapređenje raznih formi *regionalne saradnje kao prevencije sukoba* i jednog od koloseka zaštite bezbednosti nesvrstanih zemalja. Ideja sadrži zamisao o tome da »... gde god situacija to zahteva, na inicijativu bilo koje od zainteresovanih država... odgovarajuće države treba da razmotre i usvoje *mere na regionalnom planu u cilju učvršćenja mira i bezbednosti na nižem nivou snaga, putem ograničavanja i smanjivanja oružanih snaga i konvencionalnog oružja*... Šefovi su sa zadovoljstvom primili k znanju unilateralne kao i nedavne regionalne i subregionalne inicijative koje su pokrenule neke nesvrstane zemlje *u cilju ograničavanja nabavke konvencionalnih oružja i smanjenja vojnih izdataka sa namerom da tako oslobođene resurse usmere u pravcu ekonomskog razvoja svojih zemalja*«. I dalje, »... šefovi država ili vlada pozvali su ostale države, u prvom redu glavne snabdevače oružjem, da omoguće napredak u pravcu *regionalnog razoružavanja*, uzdržavajući se od bilo kakvih akcija, uključujući pretnju ili upotrebu sile, koja bi predstavljala smetnju ostvarenju takvih inicijativa«. (Tačke 54—58 Završnog dokumenta sa samita u Harareu. — Sva podvlačenja B. T.)

Te ideje, ukoliko bi bile ostvarene, mogle bi u jednom dužem procesu značajnije doprineti bezbednijem položaju nesvrstanih, ali i drugih zemalja u međunarodnoj zajednici.

Uz dalju operacionalizaciju i ostvarivanje ove zamisli, koja se čini svrsishodnom i čak optimalnom u savremenim okolnostima i u vremenu koje je pred nama, pokret nesvrstanošću bi mogao imati u vidu i *dva potrebna korektiva*. Prvi bi se odnosio na *redosled poteza*, odnosno neophodnost da se u naznačenom pravcu ide postepeno, i to od unapređenja saradnje između zemalja koje su na to spremne u subregionalnim i regionalnim okvirima prema konkretnim mogućnostima, na ekonomskom, tehnološkom i kulturnom planu, da bi se, zatim, prešlo i na oblast bezbednosti. To bi podra-

zumevalo usvajanje i sprovođenje mera za jačanje poverenja, a potom i mera smanjenja naoružanja. Ovakav redosled bio bi prirodniji i prihvatljiviji za većinu zemalja članica pokreta i koristio bi već ostvarene početne korake u nekim područjima u svetu.

Drugi korektiv sastojao bi se u naporu da se u procese unapređenja ovako zamišljene saradnje, na inicijativu nesvrstanih, *uključuje što veći broj zemalja jednog područja, nezavisno od toga da li su one članice pokreta ili nisu*. Svojevrсни sistemi bezbednosti na regionalnom ili subregionalnom planu, naime, koji bi bili fleksibilni i koji bi se na taj način stvarali i čija bi prva stepenica bila, kako je to konstatovano, unapređenje opšte saradnje između zemalja koje se na tom području nalaze, ne bi smeli da budu ekskluzivno nesvrstani, već otvoreni u principu i za druge zemlje. Bezbednost nesvrstanih zemalja ne zavisi samo od njih samih već, prvenstveno, od političke i bezbednosne situacije na širem geografskom prostoru. U tom pogledu početna iskustva na područjima kao što su ASEAN ili zemlje Zaliva, mogla bi da posluže kao podsticaj za koncipiranje konzistentnije i efikasnije strategije nesvrstanih u tom domenu.